

ЗАСТОСУВАННЯ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ В ОБОВ'ЯЗКОВОМУ ОСОБИСТОМУ СТРАХУВАННІ

МУЖИЛІВСЬКИЙ В. В.

УДК 368.042

Мужилівський В. В. Застосування оцінки вартості життя людини в обов'язковому особистому страхуванні

Проведено дослідження методів, що застосовуються для економічної оцінки вартості життя людини. Здійснено аналіз вартості життя застрахованої особи з метою подальшого перегляду існуючих страхових сум за видами обов'язкового особистого страхування в Україні.

Ключові слова: обов'язкове страхування, вартість життя людини.

Табл.: 1. **Бібл.:** 18.

Мужилівський Владислав Володимирович – аспірант, кафедра фінансів та кредиту, Харківський національний університет будівництва та архітектури (вул. Сумська, 40, Харків, 61002, Україна)

E-mail: 3g0@mail.ru, Vladi1411@gmail.com

УДК 368.042

Мужилівський В. В. Применение оценки стоимости жизни человека в обязательном личном страховании

Проведено исследование методов, применяемых для экономической оценки стоимости жизни человека. Совершен анализ стоимости жизни застрахованного лица с целью дальнейшего пересмотра существующих страховых сум по видам обязательного личного страхования в Украине.

Ключевые слова: обязательное страхование, стоимость жизни человека.

Табл.: 1. **Библ.:** 18.

Мужилівський Владислав Володимирович – аспірант, кафедра фінансов та кредиту, Харківський національний університет будівництва та архітектури (вул. Сумська, 40, Харків, 61002, Україна)

E-mail: 3g0@mail.ru, Vladi1411@gmail.com

UDC 368.042

Muzhilivskiy V. V. Application of Human Life Valuation in Compulsory Personal Insurance

The research was conducted to the methods used for economic valuation of human life. The analysis of the life's cost of the insured person for the purpose of the existing insurance amounts in types of compulsory private insurance was occurred.

Key words: compulsory insurance, valuation of human life.

Tabl.: 1. **Bibl.:** 18.

Muzhilivskiy Vladislav V. – Postgraduate Student, Department of Finance and Credit, Kharkiv National University of Construction Engineering and Architecture (vul. Sumska, 40, Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: 3g0@mail.ru, Vladi1411@gmail.com

Основи економічних оцінок середньостатистичного життя людини є частиною загальноприйнятих економічних методик. Дослідження таких оцінок починалися ще за часів теорії А. Сміта, коли широкого визнання набули методики здійснення виплат у зв'язку з втратою життя. Через чверть століття економістами були розроблені методики оцінки на базі розрахунків заробітної плати та ризиків смертності, які продовжують домінувати в літературі, присвяченій питанням оцінки життя людини [1]. У сфері обов'язкового особистого страхування даний аспект є актуальним з точки зору адекватності оцінки рівня страхової суми при настанні страхових подій.

Експерти страхового ринку відзначають, що в Україні відсутня оцінка вартості життя людини. У Європі життя людини оцінюють в 1 – 1,5 млн євро; в Росії – 500 тис. євро [4]. Одним із основних показників, що підтверджує відсутність у галузі обов'язкового особистого страхування України проведення будь-якої оцінки вартості життя людини є те, що рівні максимальних страхових виплат за видами обов'язкового страхування

є дуже низькими порівняно з розвиненими західними країнами.

Галузь обов'язкового страхування в Україні в даний час потребує формування нових підходів, якими має проводитися оцінка вартості життя людини. Важливою характеристикою для страхування є величина ризику для здоров'я та життя особи. Вона відображається у згоді громадян платити за можливість уникнення великого ризику або компенсацію за добровільне його сприйняття. Економічна величина ризику для життя і здоров'я визначається як вартість ризику, що поділяється між всіма членами суспільства, схильними до настання негативних подій. Таку величину називають *вартістю середньостатистичного життя* [2].

Вартість життя людини визначається як виражена в грошовій формі сума, яка вимірюється шляхом розрахунку чистої наведеної вартості вигод, які інші особи (чоловік, дружина, залежні особи, утриманці, роботодавці) могли б розумно очікувати від майбутніх зусиль індивіда, чие життя оцінюється [3].

На оцінку життя людини можуть впливати різні фактори. Серед них варто виділити такі: політична система суспільства, рівень економічного розвитку, досконалість законодавчої системи держави, соціальна захищеність людини, методика оцінки, вік особи, соціальний стан, стать, наявність і склад сім'ї, професія, умови праці, рівень кваліфікації та заробітної плати, причини та обставини настання смерті [5].

Методи визначення вартості середньостатистичного життя людини є досить різноманітними. Внаслідок поширення методологічної бази для проведення таких оцінок, їх результати, отримані внаслідок застосування того чи іншого методу, можуть суттєво відрізнятись, оскільки для проведення оцінки можуть використовуватись різні види первинних даних.

Для визначення найбільш прийняттого до застосування в Україні методу оцінки людського життя здійснено дослідження найпоширеніших у світовій практиці методик оцінювання.

Один із найпростіших методів оцінки вартості життя людини полягає в арифметичному підрахунку, що проводиться на основі таких чинників: вік особи на момент розрахунків, стан здоров'я, рівень освіти, реальний дохід у поточному періоді. На підставі наявних даних проводиться розрахунок кількості грошових коштів, які ця особа здатна заробити за весь період свого життя. Розрахована сума називається «умовною вартістю людського життя» [6]. Недоліком такої методики оцінки є добірка факторів, що впливають на розмір вартості життя, оскільки найвища вартість життя за таким методом буде у молодих і здорових людей.

Існує подібний метод, при якому розрахунок проводиться на підставі даних про поточні заробітки працездатної особи, шляхом добутку річної суми зароблених коштів на умовний показник, який еквівалентний 30 рокам тривалості життя без втрати працездатності [2]. Таким чином, якщо взяти показник середньої заробітної плати в Україні за червень 2012 р. [7], який дорівнює 3109 грн, то в результаті добутку показників отримаємо вартість середньостатистичного життя людини в розмірі 1119,2 тис. грн. Ця методика оцінки дає неточні результати, оскільки вона не враховує важливі в довгостроковому періоді прогностичні показники, прикладом чого може служити індекс інфляції.

Ще одна поширена методика базується на проведенні оцінки вартості життя людини виходячи з умов праці (ринку праці). Вона заснована на розрахунку показника, одержаного в результаті різниці зарплат людини, що працює в ризикованих умовах (наприклад, під землею), і людини, яка працює за меншу заробітну плату, але в більш комфортних умовах, де менша ймовірність настання смерті [2]. Дана різниця множиться на максимальне значення ймовірності загибелі осіб, задіяних у тій чи іншій ризиковій сфері діяльності. Припустимо, що різниця зарплат у ризикових видах діяльності складає 500 грн на місяць, а ймовірність настання смерті 1:10000, що складає 0,0001%, тоді отримаємо вартість життя в розмірі 5 млн грн. Проте слід виходити з того, що ймовірність настання смерті в різних видах діяль-

ності не однакова, і може сильно варіюватися. Тому даний метод дослідження є досить умовним з позиції правильності визначення суми.

Наступний спосіб оцінки базується на обчисленнях закордонних економістів Стенфордського університету, які розуміють ціну життя людини як суму надання якісного медичного обслуговування особі протягом року. Дана сума розрахована ними в розмірі 129 000 дол. США на рік. Вона вважається оптимальною для покриття різних витрат, пов'язаних з життям і здоров'ям людини [8]. Стосовно нашої країни такий метод не зовсім прийнятний, оскільки не має всебічних статистичних розрахунків щодо розміру надання медичної допомоги, оскільки згідно зі ст. 49 Конституції України вона надається безоплатно [9].

Не менш цікавим є підхід оцінки життя людини, що розраховується на базі минулих інвестиційних проектів на основі визначення вартості збереження очікуваного додаткового життя (*Cost of saving an expected extra life*). У роботі нідерландських вчених [10] наведено приклад оцінки життя людини на підставі обсягу витрат на втілення інвестиційних проектів, які дозволяють зберегти життя людей. Визначення вартості життя відбувається шляхом ділення реалізаційних витрат за певним проектом на кількість осіб, яким вдалося зберегти життя в результаті його впровадження. Як приклад було приведено впровадження Лос-Анджелеської програми щодо рівномірного будівництва споруд для запобігання землетрусів. Витрати по здійсненню цих проектів були оцінені в суму від 64 до 104 мільйонів доларів США на рік. Враховуючи, що в середньому вдається запобігти 37 смертей на рік, маємо розраховані суми людського життя, що варіюються в розмірі від 1,7 до 2,8 млн дол. США.

Метод оцінки вартості життя людини через поведінку споживачів полягає в проведенні оцінки споживчих переваг. Розрахунок вартості життя ґрунтується на сумі грошових коштів, якими може пожертвувати індивід для забезпечення безпеки і максимального зниження ймовірності настання несприятливих наслідків. Прикладом може служити купівля додаткового обладнання для автомобіля – антиблокувальної системи (*Anti-lock braking system*), вартість якої множиться на максимальну можливість настання аварії (наприклад, 1:10000) [11]. Якщо ціна таких систем, що забезпечують безпеку особи, дорівнює 300 дол. США, то вартість життя людини буде дорівнювати 3 млн дол. відповідно. Цей метод можна піддати критиці, оскільки практично будь-яка річ, придбана людиною, спрямована на охорону від небезпеки, збільшить вартість її життя до значних показників.

Вартість життя людини може визначатися шляхом проведення соціологічних опитувань щодо справедливого рівня компенсації сім'ям загиблих у різних катастрофах [12]. Подібне опитування проводилося в Росії, де експерти центру стратегічних досліджень Росдержстраху встановили, що у 2009 р. респонденти – громадяни Росії оцінювали загальну вартість свого життя в розмірі 4,1 млн руб. [13], що в перерахунку на національну валюту становить приблизно 1 млн грн [18]. Для порівняння,

за результатами проведеного журналом The New York Times опитування [14] американці оцінюють своє життя в середньому в розмірі від 100 до 300 тис. дол. лише за рік. Припускаючи, що очікувана тривалість майбутнього життя американця в середньому складе ще 30 років, отримано показники вартості життя, що варіюються в розмірі від 3 до 9 млн дол.

За оцінками журналу «The Guardian», проведеним на основі рекомендацій Агентства з охорони навколишнього середовища США (*Environmental Protection Agency, EPA*) за поточний рік, вартість життя середньостатистичного американця становить 6,9 млн дол. США [15]. Розрахована вартість життя у Великобританії складала 1,8 млн євро, а в Норвегії – 2,9 млн євро [16]. Значення, отримане за оцінками життя в США, можна скоригувати й для України шляхом його множення на різницю ВВП на душу населення, розрахованого за паритетом купівельної спроможності в Україні та США [2]. За інформацією МВФ, такий показник ВВП для США становить 35,052 тис. дол. США, для України – 6,655 тис. дол. США [17]. Таким чином, отримуємо такий результат:

$$\begin{aligned} СВЖ &= СВЖ(США) \cdot (ВВП(України) / ВВП(США)) = \\ &= 6,9 \text{ млн дол. США} \cdot (6,655 / 35,052) = \\ &= 1,31 \text{ млн дол. США} \sim 10,427 \text{ млн грн} [18], \end{aligned}$$

де СВЖ – середньостатистична вартість людського життя.

Таким чином, виходячи з різноманітності оцінок вартості життя людини, що були отримані завдяки аналізу закордонного досвіду, для проведення подальшого аналізу вартості життя в Україні автором узагальнено отримані результати, які представлено в *табл. 1*.

Суми грошових коштів за видами зазначених оцінок вартості життя людини приведені автором до єдиної валюти (дол. США) за даними НБУ станом на 01.07.12 [18].

Дані табл. 1 свідчать, що Україна має значно менший показник оцінки середньостатистичного життя людини, ніж у США та країнах Європейського союзу майже за будь-яким видом такої оцінки.

Вартість життя людини за обов'язковими видами особистого страхування в Україні визначається шляхом встановлення нормативно-правовими документами розміру максимальної страхової суми (страхової виплати) при настанні страхового випадку.

Максимальний розмір страхової суми за такими видами обов'язкового страхування, як особисте страхування медичних і фармацевтичних працівників на випадок інфікування вірусом імунодефіциту при виконанні ними службових обов'язків, особисте страхування працівників відомчої та сільської пожежної охорони і членів добровільних пожежних дружин (команд), страхування спортсменів вищих категорій – визначений у десятирічному розмірі заробітної плати за останньою займаною особою посадою. Станом на 01.07.2012 р. мінімальна заробітна плата в Україні складає 1102 грн, якщо застрахована особа отримує мінімальну заробітну плату, то розмір максимальної виплати складе 132,24 тис. грн. Зважаючи, що розмір середньої заробітної плати по Україні станом за червень 2012 р. [7] – 3109 грн, то розмір максимальної виплати складе 373,08 тис. грн. Враховуючи, що вартість середньостатистичного життя людини в Україні на підставі проаналізованих вище методик прирівнюється, як мінімум, до 1 млн грн, можна констатувати, що розміри максимальних виплат за обов'язковими видами особистого страхування знаходяться на низькому рівні. До того ж, вони не сприяють компенсації завданої шкоди повною мірою і надалі вимагають перегляду.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного аналізу методів, що застосовуються для економічної оцінки вартості життя людини, автором доведено, що страхова сума за видами обов'язкового особистого страхування при настанні страхового випадку є досить низькою порівняно із закордонними країнами. Водночас, з урахуванням низької

Таблиця 1

Види оцінок вартості життя людини

№	Метод оцінок	Сума грошових коштів		
		США	Європа	Росія та Україна
1	Експертна оцінка	–	1,25 – 1,87 млн дол. США	Росія: 624 тис. дол. США
2	Арифметичний підрахунок вартості життя	Сума грошових коштів, які особа здатна заробити за весь період свого життя		
3	Розрахунок для працездатних осіб	–	–	Україна: 140 тис. дол. США
4	Оцінка ринку праці	Сума залежить від різниці заробітної плати		
5	Оцінка через медичне обслуговування	129 тис. дол. США на рік	–	–
6	Оцінка минулих інвестиційних проектів	1,7 – 2,8 млн дол. США	–	–
7	Оцінка поведінки споживачів	3 млн дол. США	–	–
8	Соціологічне опитування щодо оцінки вартості	100 – 300 тис. дол. США на рік	–	Росія: 123,6 тис. дол. США
9	Оцінка журналу «The Guardian»	6,9 млн дол. США	–	Україна: 1,31 млн дол. США
10	Інші джерела	–	Британія: 2,25 млн дол. США; Норвегія: 3,6 млн дол. США	–

заробітної плати та купівельної спроможності населення України, не можна встановлювати занадто високі розміри страхових сум, які за вищезазначеними методиками оцінки життя варіюються від 373,08 тис. грн до 10,4 млн грн. Автором пропонується визначати максимальні розміри страхових сум в особистому обов'язковому страхуванні, виходячи з розміру мінімальної заробітної плати (яка щорічно підвищується) та прирівнюючи їх до певної кількості мінімальних заробітних плат залежно від виду обов'язкового страхування. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Kip Viscusi W.** The value of life: estimates with risks by occupation and industry / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.law.harvard.edu/programs/olin_center/papers/pdf/422.pdf&usg=ALkJrhj2N9FahHguxOhMEjic0gJn3R-FeQ
2. **Биков А. А.** Про методології оцінки вартості середньостатистичної життя / А. А. Биков // Страхова справа. – 2007. – № 3. – С. 10 – 25.
3. **Трунов І. Л.** Еквівалент вартості людського життя / І. Л. Трунов, Л. К. Айвар, Г. Х. Харісов / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.trunov.com/content.php?act=showcont&id=1853>
4. **Берлін М. М.** Українці повинні мати оцінку вартості життя людини / М. М. Берлін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unn.com.ua/ua/news/19-11-2010/209509/>
5. **Востросаблін А. А.** Справа жертв авіакатастроф – Оцінка вартості життя авіапасажира. Висновок експерта / А. А. Востросаблін / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.trunov.com/content.php?act=showcont&id=7671>
6. **Котляр А.** Ціна людського життя / А. Котляр / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dt.ua/SOCIETY/tsina_lyudskogo_zhittya-54489.html
7. Пенсійний фонд України. Офіційний веб-сайт / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pfu.gov.ua>
8. Вартість людського життя: \$ 129 000 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.time.com/time/health/article/0,8599,1808049,00.html>
9. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141.
10. **Vrijling J. K.** An analysis of the valuation of a human life / J. K. Vrijling, P. H. A. J. M. van Gelder / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://waterbouw.tudelft.nl/fileadmin/Faculteit/CiTG/Over_de_faculteit/Afdelingen/Afdeling_Waterbouwkunde/sectie_waterbouwkunde/people/personal/gelder/publications/papers/doc/paper58.pdf
11. **Brannon I.** What Is a Life Worth? / I. Brannon [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cato.org/pubs/regulation/regv27n4/v27n4-8.pdf>
12. **Мартякова Є. В.** До питання про економічному еквіваленті вартості людського життя в умовах глобалізації / Є. В. Мартякова, Е. В. Поляков / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pips/2008/BSEC_2008/Pages%20from%20tom2/0834.pdf
13. **Фролов О. П.** Вартість людського життя в Росії і за кордоном / О. П. Фролов / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mcfr.ru/journals/63/190/18130/18210/>
14. **Pinning Down the Money Value of a Person's Life** / The New York Times / [Електронний ресурс]. – Режим

доступу : <http://www.nytimes.com/2007/06/11/business/businessspecial3/11life.html>

15. **Schor E.** US environmental agency lowers value of a human life // E. Schor [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.guardian.co.uk/world/2008/jul/11/usa.epa>

16. **Janota A.** Human cost as a factor used in the cost-benefit analysis / A. Janota, K. Rastocny, J. Zahradnik / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://transportproblems.polsl.pl/pl/Archiwum/2008/zeszyt4/2008t3z4_07.pdf

17. Report for Selected Countries and Subjects / World Economic Outlook Database. IMF, october 2010 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org/>

18. Національний банк України. Офіційний веб-сайт / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Управління фінансовими послугами» Харківського національного економічного університету
Внукова Н. М.